

İrk ve cinsiyetle ilgili önyargılar

AHU ANTMEN

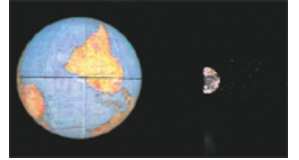
Kültür / 30/09/2009

Galeri Nev, sezonu çağdaş Türk sanatının iki önemli figürü Hale Tenger ve İnci Eviner sergileriyle açtı. Tenger, Amerikan ırkçılık tarihinin önemli olaylarından birine odaklanırken Eviner Avrupa oryantalizminin temelini oluşturan ana fantezinin, harem tarihinin göndermede bulunuyor

İnci Eviner 'Harem'de (üstte) Melling'in ünlü gravürünü fon alıyor. Tenger'in enstelasyonu tehdit edici bir dinginlik taşıyor.

Galeri Nev'de yeni sezon, Mısır Apartmanı'nda iki ayrı mekânda Hale Tenger ve İnci Eviner'in sergileriyle açıldı. Çağdaş Türk sanatının önde gelen iki figürünü yan yana getirmesi dışında bir ilişkisi var mı sergilerin, ilk bakışta yok gibi görünüyor. Oysa belli meselelere olan duyarlılığı ortaya koyması, iki serginin en azından izleyicinin zihninde ortak bir zeminde buluşmasına katkıda bulunuyor.

Her iki sanatçıyı da ilgilendiren, dünya kültürünün tarihsel süreçte ırk ve cinsiyetle ilgili önyargılar üzerinden nasıl kurgulandığı. Bu sürecin resmi ve gayri resmi görsel yansımaları. Görsel kültürün kurduğu ve bozduğu dünyada sanatçının konumu... Hale Tenger 'Strange Fruit'ta Amerikan ırkçılık tarihinin unutulmaz tarihsel olaylarından birine odaklanıyor, olayın 'fotoğraf'ından yola çıkarak geçmişi irdeliyor. İnci Eviner ise, bildik bir harem gravürünü yeniden yorumlayarak Avrupa oryantalizminin temelini oluşturan ana fantezinin -haremin- tarihine göndermede bulunuyor.

Linç edilen iki siyah

Hale Tenger'in sergisi 'Strange Fruit' galeriyi tümüyle içeren bir enstalasyon; Tenger'in enstalasyonlarının 'ses'i Serdar Ateşer'in Brezilyalı besteci Heitor Villa-Lobos'tan alıntılar içeren müzikle birlikte yoğun bir bütüncül etkiye sahip oluyor. Yapıta adını veren de aslında bir müzik, Billie Holliday'in ölümsüzleştirdiği hüzünlü bir blues, 'Strange Fruit': "Güneyin ağaçları tuhaf bir meyve verir/ Yapraklarında kan, köklerinde kan/ Güney esintisinde sallanan siyah bedenler/ Kavak ağaçlarından sallanan tuhaf meyveler..." diye söylenen.

Şarkıyı yazan Lewis Allen ya da gerçek adıyla Abel Meeropol, Indiana'da linç edilen iki siyahın ağaca asılı fotoğrafı üzerine 1938'de bu şiiri yazan Bronx'lu Yahudi bir lise öğretmeniymiş. Holliday'inse ırkçılık karşıtı bu şarkıyı piyasaya çıkarmak için epeyce uğraştığı biliniyor: Ünlü şarkıcının yaşamıyla ilgili ilk belgesel filmin adı da 'Strange Fruit' (2004).

Yerküre tepetaklak

Hale Tenger'in şarkılardan/şarkı sözlerinden yola çıkan başka yapıtlarında olduğu gibi, bu enstalasyonunda da çıkış noktası son derece örtük bir biçimde hissediliyor: Tenger'in 'Strange Fruit'u, ağaçlardan asılı iki adamın fotoğrafını ya da şarkının öyküsünü bilmeyeni de içine alacak bir enstalasyon. Tenger önce izleyiciyi karanlık, dingin bir ana rahmine çekiyor, içerde müziğin ve ışığın büyüyle sarıp sarmalıyor. Mekânın iki noktasından aşağı sarkan ve dönmekte olan biri fiziki, diğeri siyasi yerkürelerin tepetaklak olduğu, zaten tersine döndüğü sonradan fark ediliyor: Güney kuzey, kuzey güney olurken, siyasi ve kültürel koşulların fiziki koşullardan adeta daha yoğun bir şiddetle dayattığı 'dünya düzeni' tüm çıplaklığıyla gözler önüne seriliyor.

Tenger'in enstalasyonunu etkileyici kılan, izleyiciye 'içerde' hafif ürperti, kaygı, hüzün, klostrofobi, hatta korku yaşatması yanında aslında o dünya düzeni kadar tehdit edici bir huzur, dinginlik, rahatlık (konformizm) duygusu vermesi. Her şey yerli yerindeymiş, normal seyrindeymiş gibi algılanırken, müzikteki Villa-Lobos alıntıları da dahil, aslında tersyüz. Bu bıçak sırtı durum aynı şarkıdaki gibi: "Manolyanın kokusu tatlı ve taze/ Ve aniden yanan et kokusu!" Tenger'in enstalasyonu geçmişe bakıyor ama elbette ki dünyanın gidişatını sorguluyor: Esas olarak bireyin 'seyirci' konumunun yarattığı tehditi açığa vuruyor.

İnci Eviner'in sergisindeki tek yapıt olan 'Harem' videosu, 17. yüzyılda İstanbul'a gelen, burada 18 yıl kalan, Üçüncü Selim'in yanında mimar olarak çalışan, kızkardeşi Hatice Sultan'ın Ortaköy'deki sarayını restore eden, bu arada Osmanlı saray yaşamını yakından izleme olanağı bulan Fransız seyyah ve sanatçı Antoine Ignace Melling'in (1763-1831) bir gravüründen yola çıkıyor. Eviner, Melling'in gravürüne, deyim yerindeyse, yaşam üflemiş: Figürler renkleniyor, canlanıyor ve hareket ediyorlar. Ama beklentilerin tersine, geleneksel rollerini yerine getirmek için değil: Eviner'in dediği gibi, "Bozguncu, kendine dönük, erotik ve oyuncu" birtakım hareketlerde bulunuyorlar ve hapsoldükleri dünyaya -hem haremdeki dünyaya, hem Oryantalist resimlerin kalıplaşmış imgesine- başkaldırıyorlar.

Sahte gerçekler

Eviner, Melling'in gravürünü fon olarak kullanmakla yetinmiyor, ressamın kendine özgü o ayrıntıcılığını da yeniden yorumluyor: ayrıntılarda gösterilene, ama aynı zamanda üstü örtülene böylece dikkat çekiyor. 'Harem' elbette salt 'harem' değil: Batı'nın Doğu'yu okuma biçimleri, görsel verilerle kurgulanan sahte gerçekler, kendi 'gerçeğini' başkasından okumanın yarattığı içe bakışın kaygan zemini ve delirtici kimlik oyunları... Sanatçı 'Harem'de kadınlara bakıyor ama resimde esas sorgulanan, elbette ki orada görünmeyen: Erk ve erkek. Eviner'in keyifli bir biçimde göz oyalayan, ama esas zihin kurcalayan videosu, çağdaş Türk sanatında özellikle de kadın sanatçıların neden çok az Harem yorumu olduğunu düşündürüyor.

'Strange Fruit' da 'Harem' de görülmeye değer iki yapıt: Bu arada her iki sanatçının da başlangıçtan bugüne ilgilendikleri olgulardan (tarih, mekân, bellek, ideoloji, kültür, kimlik) uzaklaşmadan, belirginleşmiş 'üslup'larını yeni biçimlerde zenginleştirerek ortaya koydukları çalışmalar. Görülmeye değer!

Hale Tenger'in 'Strange Fruit' yerleştirmesi ile İnci Eviner'in 'Harem' videosu Galerî Nev Mısır Apartmanı'nda 24 Ekim'e kadar görülebilir. Tel: 0212 252 15 25

